

Huszonöt év múlva

- 1873 -

Mi történt az első „Talpra magyar!” kiáltás után, annak a hagyományát úgy tudja már minden ember, mint a bibliai történeteket.

De mit csináljunk ennyi talpra állított magyarral? A talpra állt embernek ellenlábasai is támadnak.

Volt lelkesedés, áldozatkészség, testvérszeretet, bűnbocsánat, jobbagyhúság, honszerelem, bátorság, s az mind ezen az egy napon született.

A huszonöt év előtti napok dicsősége nem melegíti már szívemet; de az eredmény a hideg önbíráló előtt is örökké nagy marad: „a nép felszabadítása a jobbagyság alól”.

Azért ne beszéljünk arról többé, hogy szép, ragyogó, dicső nap volt március 15-e: ismerjük el, hogy „szükséges nap volt!” Szükség volt egy napra, mely félretaszítsa a törvényhozás ócska klepszidráját, s egy lökést adjon az időnek, mely a nemzetet évtizedekkel előbbre vigye. Szükség volt, hogy rögtön rendkívüli nyilvánulás által szakítson a nemzet a múlt balfogalmaival, hogy egyszerre jusson erejének tudatára. Előtte állt a galíciai példa, hogy mire képes egy elnyomott nép, ha azt az abszolutizmus véres eszközéül akarja használni? A lengyel gyász a múlt év tanulsága volt, s nem lehetett tudni, hogy ugyanaz a hatalom enged még egy évet a magyar nemzetnek a deliberálásra¹?

Sietni kellett – és aztán követelni egyszerre mindent, amihez a nemzetnek joga van, ami életének föltétele. És követelni azt egyhangúlag.

S az egyhangú követelés sikerült, győzött: csak hang volt; nem követte vér, mégis diadal termett nyomán. Az országgyűlés elfogadta azt, amit a pesti közpiacok zászlóikra írtak, s a király szentesítette, amit az országgyűlés elfogadott.

¹ deliberálás: megfontolás, megvitatás, tanácskozás,

De nem ment ez olyan simán.

Húszezernyi néptömeg hullámzott Pest utcáin, a sajtó tetteleg felszabadított, a népvezetők saját kezűleg nyomtatták ki a pesti 12 pontot: „Mit kíván a magyar nemzet?” s Petőfi költeményét: „Talpra magyar, hí a haza!”, s a városházára sereglő népsokaság Rottenbiller polgármester elnöklete alatt megválasztá a közbiztonságra felügyelő bizottságot; benne volt Nyáry Páltól Sükey Károlyig minden hírhe-dett név. A népnek tetszett a kezdet. „Éljen a forradalom!” Kaptunk nemzetiszínű zászlókat, felkötöttük bal karunkra a nemzeti szala-gokat (az enyim most is megvan, még akkor gyöngéd kezek által egy falevéltre hímzett 1848-cal rámába téve), de mit tegyünk tovább?

Könnyű más városnak forradalmat csinálni, tudja, hogy mit te-gyen? Legelőször is elkergeti a kormányát, körülveszi a parlamentet; de hol vegyünk mi kormányt és parlamentet, mikor a kancellárunk Bécsben van, a parlamentünk pedig Pozsonyban?

A nagy óriás pedig, ha egyszer fölébredt, tenni akar.

A népbizottság, hogy némi autorizációt² adjon a mozgalomnak, elhatározá, hogy a sajtószabadság tár-gyában egy küldöttséget in-dít meg Budára a helytartó-tanácsához, a nép kívánatainak tolmácsolására. De ah-hoz a küldöttséghez hús-zezer ember csatlakozott.

A szabadsajtó első termékeinek kiadatása. (Pest, 1848. márc. 15.)

² felhatalmazás, engedélyezés

Délben egy levelet kaptam, melyen egy kiszolgált császári tiszt volt aláírva (később szomorú emlékezetű alak, mint hírhedett feladó – utoljára öngyilkos); ebben az volt velem tudatva, hogy az általunk csinált parapluie-forradalom³ nem ér semmit. Fegyver kell a nép kezébe. Ott volt aztán egy egész stratégiai terv. A jövő éjen tíz helyen meggyújtani a várost, a támadt zavarban megrohanni a Neugebäude⁴, ott a gyenge helyőrséget lefegyverezni, az ágyúkat elfoglalni, azokkal a Károly-kaszárnyán rést töretni, azt megostromolni. Az üllői kaszárnya felől torlaszokat emelni, a lovasság elé tört üvegdarabokat hinteni, az olasz katonákat harangurírozni⁵, egy pár generálist kezesül letartóztatni stb., stb., hogy énnekem a hajam szála mind az ég felé állt bele. Még akkor volt.

Sietve hívtak Rottenbillerhez, még nem is közölhettem senkivel a borzasztó haditervet. Ott találtam nála a tüzérség főparancsnokát Budáról. A kis köpcös úr szörnyű haragos képet mutatott, azt mondta, hogy ő be nem ereszt olyan nagy népsokaságot Buda várába, mint amennyi bevonulni szándékozik. Ő becsukatja előttük a kaput. Rottenbiller figyelmezteté, hogy ez nagy baj lenne a kapura nézve, mert azt akkor bizonyosan betörnék. – „Akkor én össze fogom önöket kartácsoltatni!” – kiáltá a vitéz alezredes.

Erre én azt mondtam neki: „Azt teheti ön, hanem ha mi kiejtjük a kezünkből a háromszínű zászlót, akkor majd jön utánunk más, aki a vörös zászlót emeli fel.” S azzal megmutattam neki a kapott haditervet, eltakarva az aláírást.

A becsületes főtsiszt azt mondta ennek felolvasására, hogy „ez nem tréfa”, s aztán ő kezdett el bennünket kérni, hogy csak vezessük hát okosan a népet, majd ő is rajta lesz, hogy semmi baj ne történjék.

³ esernyőforradalom; paraplé: esernyő

⁴ az ún. Újépületet – a mai Szabadság tér helyén volt egykori kaszárnyát, mely a szabadságharc utáni elnyomás jelképe lett

⁵ buzditani, lelkesíteni

⁶ lövetni

Ez volt Budavár második vér nélküli bevételének (először a törökök foglalták így el) genezise, melyhez a haditervet mi hárman csináltuk: Rottenbiller, a tüzér alezredes meg én: bármennyire igyekezzenek is e körülményt a historikusok agyonhallgatni.

A diadal tökéletes volt, nemcsak felmentünk, de vissza is jöttünk Buda várából, s a sajtószabadságon kívül lehoztuk az irodalmi működésért tömlöcbe zárt Táncsics Mihályt.

Táncsics maradt e nap hőse, őt hoztuk olyan diadallal Pestre, aminővel az angolok II. Károlyt Londonba, a franciák I. Napóleont Párizsba, sőt, aminővel csak Schwartz Gyula vagy Szilágyi Virgil diadalmenetei a fővárosban hasonlíthatók össze.

A következő évforduló már Debrecenben talált bennünket összpontosítva.

Valami buzgó hazafinak az az ötlete jött, hogy 1849. március 15-én valami méltó ünnepélyt kellene rendeznünk Debrecenben. (Odakinn a „havon” éppen rendezték azt javában Klapka, Görgei, Dembinski, Perczel, Damjanich és még valami 180 000 honvéd fiú!) Az indítványra Pálffy Albert azt az ötletet mondta: „Ha meg akarjuk ünnepelni március 15-ét *en famille*⁷, csukjuk be Táncsics Miskát.” – Szegény jó, öreg barátom, derék, becsületes hazafi volt mindig, tele jó szívvel, jó akarattal; de fátuma volt, hogy igen furcsa ötletekkel tudta mindig kifejezni fáradhatlan honfiúi buzgalmát.

Kiittam én ezt a serleget egészen, a budapesti mámorító habjától kezdve egész a világosi seprűjéig.

A világosi sötét éjszakán együtt voltam Nyáryval, Csányival és Kiss Ernővel: egy szobában háltunk.

– Mi el vagyunk veszve – mondá Nyáry –; Magyarország elbukott. De amit társadalmi téren kivívtunk, a nép felszabadítása, az örökké fenn fog maradni, s mi nem hiába veszünk el.

És ez március 15-ének az emléke: élő emlék. Tizenötmillió ember szíve tartogatja azt.

⁷ családban

Huszonöt év! Egy század negyedrésze! Kimondani is sok, hát még átélni! Hát még úgy átélni, ahogy mi éltünk! Annyi országos csapás, rémület, iszonyat, küzdelem, hiú remény, kétségbeesés, elfáulás, újraébredés, újra lefekvés, veszteség, megpróbáltatás után!

Március 15-e tegnap (huszonöt év előtt) és ma (huszonöt év után!).

A kezdet magas komikum, a vége mély tragikum.

Egy csoport gyermek, ki belekap a sors gépezetébe, egy csapat poéta, ki politikát csinál, s aztán tízezrei a csatatéren elesett hősöknek, koszorúzott alakok a bitófán.

És mégis dicső nap volt ez! Mert a népet ez szabadítja fel, s a nemzet millióit ez tette honpolgárokká, a verejtékük által áztatott föld uraivá.

Minden búzakarász, melyet Magyarország földje terem, 1848. március tizenötödikének emlékét dicséri, ahogy a néphit szerint minden egyes búzaszem hegyére oda van nyomva a „Patrona Hungariae”⁸ szent képe.

A nagy eszme nagy áldozatokat követelt. Sokat veszítettünk vérben és vagyonban. De a veszteségek legérzékenyebbike: eltemetett nagy férfiaink.

Széchenyi István, Teleki László, Nyáry Pál politikai nagy fájdalmaik elviselhetlen terhe alatt törtek össze. Szemere, Bajza lelkük szétbomlásával előzték meg testi halálukat. Petőfi lángelke és Vasvári honszerető szíve ismeretlen csatamezőkön tűntek el kortársaik közül; a március 15-i nap ifjai közül legtöbb panasztalan keserveit megnyugtatta már a sírban, mártírjaink síremlékeit faragja már az utókor, s Batthyány Lajos nagy alakjára suttogva mutat a csak sejteni tudó ivadék; elmúlt a fénynapok hivatott alakja, István nádor, elfeledve, s huszonöt év óta van élön eltemetve egy koronás alakja a márciusi napoknak, V. Ferdinánd király.

⁸ Magyarország Nagyasszonya, Szűz Mária

Bizony nagy ára volt e napnak! De a győzelem, mit meghozott,
még e nagy árnál is nagyobb.

E naptól számítja felszabadítását a magyar nép.

Áldva legyen azoknak hamva, kik e nap diadaláért áldozatul ad-
ták oda magukat.

